חגה״ס ג

א. בנוגע צו מצות הקהל[1] (וואס זמנה איז במוצאי יו״ט הראשון של חג הסוכות[2], וואס דאס איז דער אנהויב פון די חול המועד טעג[3]) געפינט מען אין ענין מיוחד וואס מען געפינט ניט בא אנדערע מצות התורה: די מצוה פון „הקהל״ נעמט ארום אלע אידן, אויך טף, ווי עס שטייט אין פסוק[4] „הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו״.

בכלל געפינט מען ניט, אז אין א מצוה דאורייתא זאלן קטנים האבן א השתתפות מדאורייתא צוזאמען[5] מיט אלע אידן — משא״כ בא הקהל[6] איז די תורה זיי כולל אין דער מצוה צוזאמען מיט אלע אידן.

ויש לומר, אז אין דעם ענין מיוחד שבהקהל, דריקט זיך אויס א נקודה עיקרית אין דעם תוכן וענין פון מצות הקהל, כדלקמן.

ב. ווי מען לערנט אין פשטות, איז די השתתפות פון טף אין מצות הקהל א חיוב וואס איז חל (ניט אויף די קטנים עצמם, נאר) אויף דעם אב (ואם), אז מ׳זאל זיי ברענגען; און ווי די גמרא (אין חגיגה[7]) זאגט „טף למה באין כדי ליתן שכר למביאיהן״[8]

— און לויט דעם דארף בפשטות אויסקומען, אז אויך ווען דער קטן איז אין אזא מצב וואס א גדול אינעם זעלבן מצב איז פטור פון „הקהל״ (לדוגמא: א חרש, סומא וכיו״ב), איז ער אלס קטן נכלל אין דעם חיוב — וויבאלד דער חיוב ומצוה איז ניט אויף אים, נאר אויפן אב צו ברענגען אים, איז ניטא קיין חילוק אין וועלכן מצב דער קטן איז[9] —

לפ״ז איז אבער ניט פארשטאנדיק: די גמרא זאגט אין מס׳ קידושין[10] בנוגע צו מצות הקהל, אז אפילו ווען אין פסוק וואלט ניט געשטאנען בפירוש דער חיוב הקהל ביי נשים וואלט מען דעם חיוב ביי נשים אפגעלערנט מיט א ק״ו פון קטנים — „טפלים חייבים נשים לא כ״ש״:

אויב דער חיוב ביי טף איז נאר אויף מביאיהן, כנ״ל, ווי איז שייך צו זאגן אויף זיי „טפלים חייבים״? אויך: ווי־באלד אז די „טפלים״ עצמם זיינען ניט

---

1) בפרטי מצות הקהל המובאים בהשיחה — ראה ביאור הרי״פ פערלא לסהמ״צ רס״ג מ״ע טז. פרשה יו״ד. אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ הקהל, וש״נ. חוברות „הקהל״ למחברים שונים.

2) סוטה מא, א. וראה פרש״י שם ע״ב ד״ה מאימת. תוד״ה כתב שם ע״א.

3) לשון הרמב״ם הל׳ חגיגה פ״ג ה״ג („שהוא תחלת ימי חולו של מועד״) לענין „אימתי היו קורין״ [ובתחלת הפרק לעצם המ״ע של הקהל כתב „בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל״. ואכ״מ]. וראה לקוטי לוי״צ — אגרות ע׳ רמה ואילך. שם ס״ע רס ואילך.

4) וילך לא, יב.

5) משא״כ המצוה דושענתם לבניך (ואתחנן ו, ז) וכן מצות סיפור יצי״מ „והגדת לבנך (בא יג, ח) — ש(נוסף לזה שאינו מודגש שזהו לטף — הרי) זה חיוב מיוחד על האב בנוגע לבנו, משא״כ הקהל שנכללים בהמצוה דכל ישראל.

6) ולהירושלמי ריש חגיגה גם „בראיית פנים אפי׳ קטן חייב״. אבל ג״ז ילפינן מהקהל.

7) ג, א.

8) וראה טורי אבן שם, אי על האב או אף על הב״ד. וראה המקנה קידושין לד, ב בתוד״ה ואנא אמינא.

9) כמ״ש במנ״ח מצוה תריב. ולכאורה מהטו״א שם לא משמע כן, מדמספקא לי׳ בקטן שאין לו קרקע. וראה לקמן בפנים.

10) לד, ב.

מחויב — ווי קען מען פון זיי אַרויס־לערנען אַ ק״ו אַז נשים זיינען מחוייב[11]?

[און ס׳איז אַ דוחק זאָגן אַז די גמרא (וואָס זאָגט „ליתן שכר למביאיהן״) איז ניט להלכה, וויבאַלד דאָס איז נאָר אַ „הגדה״, אַ „דרש״[12] און „אין למדין מן ההגדות״[13], און אַז להלכה ווערט אַנגענומען אַז קטנים זיינען בעצמם מחוייב כנ״ל פון מס׳ קידושין —

וואָרום מען געפינט בכ״מ אַז מ׳לערנט אַרויס פון דער גמרא אויך בנוגע להלכה,

ווי מ׳זעט[14] אַז מוני המצות[15] ברענגען אַראָפּ די גמרא בשייכות צו מצות הקהל, ביז מען געפינט אויך אין פוסקים[16] אַז מ׳לערנט פון דעם אַרויס לענין לימוד התורה בנשים].

ג. מען וואָלט געקענט לכאורה זאָגן, לויט ווי מפרשים[17] זיינען מסביר, אַז אין די פסוקים פון הקהל רעדט זיך וועגן צוויי סוגי קטנים: איין סוג קטנים זיינען די וואָס הגיעו לחינוך, וואָס אויף זיי ווערט אַנגעזאָגט אין צווייטן פסוק[18] „ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה״א״ — אַז די מצוה ליגט אויף זיי אַליין; אַבער דער פריער־דיקער פסוק „הקהל את העם האנשים והנשים והטף״ רעדט אויך וועגן אַ צווייטן סוג „טף״ פון אַ אינגערן גיל, אַזעלכע קטנים וואָס לא הגיעו לחינוך[19], און אויף זיי ווערט געזאָגט „למה באין, כדי ליתן שכר למביאיהן״[20] — און דער שכר איז אויך דאָ בא מביאי הקטנים שהגיעו לחינוך — דזיל בתר טעמא.

לפי זה קומט אויס אַז דאָס וואָס מ׳זאָגט „טפלים חייבים״ רעדט זיך וועגן „טפלים״ וואָס הגיעו לחינוך און זיי זיינען בכלל שמיעה ולימוד.

ס׳איז אַבער אַ דוחק אַזוי אײַנצולערנען, וואָרום, א) אויך ביי קטנים שהגיעו לחינוך איז דער חיוב החינוך למצות בכלל ניט אויפן קטן[21], נאָר אויף זיין מגדל ומחנך, וואָס על פי רוב איז עס דער אב — ובפשטות איז אויך אַזוי בנדו״ד; און אפילו אתי״ל אַז ביי דער מצוה פון הקהל איז דאָ אַ ציווי מיוחד אויך אויף די קטנים עצמם (ניט ווי ביי אַנדערע מצוות) און דער קטן גופא הייסט אַ מחוייב בדבר —

[ובפרט ע״פ דברי הראשונים[22] וואָס

11) ראה מהרי״ט קידושין שם. המקנה שם. ובכ״מ.

12) כלשון הגמ׳ שם.

13) ירושלמי פאה פ״ב ה״ד. וראה אוצר הגאונים חגיגה במילואים (ע׳ 65) מרס״ג ורב האי גאון (ובכ״מ) אין מביאין ראי׳ מאגדה אין מקשין באגדה. וראה אנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ אגדה, וש״נ.

14) וראה גם תוד״ה נשים חגיגה שם „אמר בירושלמי דלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה״. ואדרבה מפשטות לשון הירושלמי שם דתניא משמע שבא בהמשך וכראי׳ ללפנ״ז „אפי׳ קטן חייב כו׳ והטף ואין קטן גדול מטף״. ולהעיר — שבירושלמי שם ליתא דדברי ראב״ע הוי „אגדה״ „דרש״ — כבבבלי.

15) יראים מצוה רצ. ובהשלם סי׳ תלג. סמ״ג מצוה רל (בשינוי לשון מלשון הגמ׳ לפנינו). ועוד.

16) ראה ב״ח יו״ד סרמ״ו ד״ה כתב, שגמרא זו הוא המקור לזה שמחלק הרמב״ם בין תושב״כ ותושבע״פ בלימוד התורה לנשים. וראה ג״כ ט״ז שם סק״ד. מג״א סי׳ רפב סק״ו.

17) חדא״ג מהרש״א חגיגה שם. וראה אוה״ח עה״פ. כלי יקר שם.

18) וילך שם, יג.

19) וכן משמע בפרש״י מגילה (ה, א ד״ה וחגיגה) שכתב הטעם דבשבת אי אפשר להביא טף.

20) וראה גם רמב״ן וילך שם.

21) ראה הדעות בזה שדי חמד כללים מערכת ח כלל ס. וראה לקו״ש חי״ז ע׳ 233 ואילך.

22) תוד״ה ורי״ בברכות טו, א. ד״ה עד — שם מה, א. ד״ה ורי״ מגילה יט, ב. וראה כס״מ להל׳ חו״מ פ״ו ה״י שכ״נ מרי״ מגילה שם. ועוד. וראה בהנסמן בהערה הקודמת.

האלטן, אז א קטן שהגיע לחינוך, הגם אז דער חיוב החינוך איז חל אויפן מחנך, מיינט עס אבער ניט אז דער קטן איז פטור, נאר מצד מצות החינוך הייסט דער קטן א מחוייב אין דער מצוה]

וועט אבער לפי"ז אויסקומען א חידוש אינעם חילוק צווישן די צוויי סוגי קטנים — אז ביי קטני קטנים וואס דער חיוב ומצוה איז נאר אויף מביאיהן („כדי ליתן שכר למביאיהן" דמס' חגיגה), איז דער חיוב פון הקהל כולל אויך אזעלכע קטנים וואס לפי מצבם וואלטן זיי בגדלותם געווען פטור פון הקהל;

און דוקא די עלטערע קטנים, שהגיעו לחינוך (די טפלים דמס' קידושין), ווי־באלד אז זיי גופא הייסן בהקהל, איז זייער חיוב חל נאר דאן ווען זיי זיינען אין אזא מצב וואס בגדלותם וואלטן זיי געווען מחוייב בהקהל — ולא אשתמיט אז מ'זאל מחלק זיין באופן כזה צווישן די צוויי סוגי קטנים.

ב) ועיקר[23], פון לשון הגמרא אין קדושין „טפלים חייבים" — און ניט „קטנים חייבים" וכיו"ב — איז משמע בפשטות אז דארט רעדט זיך וועגן דעם זעלבן סוג קטנים ווי אין חגיגה („טפלין" — „טף"[24]); און ווי רש"י[25] איז מדייק אז „טפלים חייבים" וויים מען פון לשון „והטף", וואס שטייט אין (פריערדיקן) פסוק (ניט פון דעם פסוק שלאח"ז „ובניהם אשר לא ידעו גו'").

פון דעם איז מוכח אז דער קטן עצמו האט אויף זיך דעם חיוב פון מצות הקהל; און לויט די דיעות[26] אז דער חיוב איז חל אויך אויף קטני קטנים, זיינען אויך זיי מחוייבים במצות הקהל.

און וויבאלד אזוי איז הדרא קושיא לדוכתא[27]: ווי איז דאס מתאים מיט דעם וואס די גמרא זאגט וועגן „טף" — „ליתן שכר למביאיהן", און אויך מיטן כלל פשוט (וסברא הוא) אז ס'איז ניט שייך קיין חיובים ביי „דרדקי"[28] וואס זיינען ניט קיין בני דיעה[29]?

ד. וועט מען דאס פארשטיין בהקדם הביאור אין התחלת הדרש פון ראב"ע „אם אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע" — דלכאורה, וואס איז ער דערמיט מחדש? דאס שטייט דאך מפורש אין פסוק „למען ישמעו ולמען ילמדו".

מ'קען ניט לערנען, אז אין הכי נמי — מיט „אם אנשים ללמוד ונשים לשמוע" איז כוונתו ניט צו אויפטאן א חידוש, נאר ער זאגט דאס ווי א הקדמה צום סיום „טף למה באין"[30], וע"ד הסגנון „בשלמא" (אדער „הניחא"[31]) אנשים כו' נשים וכו',

וואראום א) דעמולט האט אנשטאט „אם" געדארפט שטיין דער לשון הרגיל „בשלמא", ב) נאכמער: אויך „בשלמא" זאגט די גמרא ווען עס איז דא אין דעם

---

23) כי בהנ"ל י"ל (עכ"פ בדוחק קצת) דאף שבגדלותו אינו מחויב בהקהל — זה שהגיע לחינוך אינו פוטר מביאיו מלהביאו.

24) וראה ירושלמי ריש חגיגה (הנ"ל הערה 14).

25) קידושין שם, ד"ה ואנא.

26) ראה בהנסמן בהערה 17, 20. מנ"ח שם. ועוד.

27) ועיין המקנה קידושין שם.

28) ראה פסחים קטז, א.

29) ראה רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז הכ"ז. הל' קרבן פסח פ"ב ה"ד. וראה פרמ"ג פתיחה כוללת לאו"ח ח"ב אות ג. מנ"ח מצוה ה סק"ב. טוח מצוה רסג. ציונים לתורה כלל ח. וראה צפע"נ הל' שבת פכ"ד הי"א. הל' אישות פ"ד ה"ט. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1249.

30) וראה עיון יעקב לע"י חגיגה שם.

31) ראה ר"ח שם, הא תינח.

א חידוש ענין אדער סברא, וואס מ'לערנט ארויס (און ניט דאס וואס שטייט מפורש), וע"ד הלשון „בשלמא למ"ד"[32] — משא"כ בנדו"ד גיט ער ניט צו קיין שום חידוש אויף דעם וואס דער פסוק זאגט בפירוש.

וביותר יקשה: די דרשה פון ראב"ע ווערט געבראכט אין פירוש רש"י על התורה[33], איינגעטיילט אויף די באזונדערע ווערטער פון פסוק: אויף „אנשים" זאגט רש"י „ללמוד", דערנאך איז ער מעתיק פון פסוק „נשים" און איז מפרש — „לשמוע", און אויף „טף" זאגט ער „למה באו לתת שכר למביאיהם". זעט מען, אז אויך דער „ללמוד" ביי „אנשים" און דער „לשמוע" ביי „ונשים" איז א פירוש פאר זיך (ניט בלויז א הקדמה צו דער שאלה „טף למה באין")[34].

ה. לכאורה יש לבאר ע"פ דברי התוס': „אמר בירושלמי דלא כבן עזאי דאמר חייב אדם ללמד לבתו תורה" — וויבאלד אין פסוק שטייט „למען ישמעו ולמען ילמדו" סתם, משמע דכולל אויך נשים[35], דעריבער האט ראב"ע (וואס האלט אז מ'טאר ניט לערנען תורה מיט בנות ישראל, ניט ווי בן עזאי) געדארפט זאגן ומפרש זיין, אז דער פסוק מיינט „לצדדין": „אנשים באים ללמוד ונשים באות (בלויז) לשמוע".

ס'איז אבער א דוחק אזוי איינלערנען דא, ווארום די סוגיא אין דער גמרא און די דרשה פון ראב"ע קומען לערנען בעיקר די דינים ופרטים פון „פרשת הקהל" און ניט דעם דין אז נשים זיינען מחויבות אדער אסורות בלימוד התורה.

ו. די נקודת הביאור בזה:

פשטות[36] הפסוק „הקהל את העם האנשים והנשים והטף גו' למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו גו'", איז אז די מצוה פון הקהל איז אויף א יחיד (דעם מלך), ער זאל מקהיל זיין את האנשים והנשים והטף, אבער ניט א מצוה אויף די אנשים נשים וטף גופא. און דער המשך הכתוב „למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה"א לעשות גו'" איז מבאר די מטרה ומכוון פון דער מצוה.

[דער „למען" דא איז ע"ד ווי „למען" בכ"מ בתורה — ולדוגמא: „למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו"[37], „למען ירבו ימיכם וימי בניכם וגו'"[38], ועוד — וואס (בכלל וע"פ רוב) מיינט ניט קיין ענין ופעולה וואס טוט זיך אויף בהווה, נאר וואס וועט ארויסקומען לאח"ז]

די מטרת המצוה פון הקהל (דורכן מלך וואס איז מקהיל און לייענט פאר זיי פרשיות התורה) איז, אז עס זאל פון דעם ארויסקומען בא כלל עם ישראל ישמעו וילמדו גו'.

[און ווי ס'איז משמע (לכאורה) פון לשון הרמב"ם[39]: „מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף . . ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן[40] במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת". וואס פון דעם לשון איז מובן, אז:

32) ראה יד מלאכי כלל קיא.
33) בפרשת וילך עה"פ.
34) בפרש"י פשוט חידושו — דנשים רק לשמוע. וראה לקמן בפנים.
35) להעיר מאוה"ח עה"פ.
36) ראה לעיל ע' 323 (ס"ד), 326 ואילך (ס"ז). בהנסמן לעיל הערה 1.
37) וירא יח, יט.
38) עקב יא, כא.
39) הל' חגיגה רפ"ג.
40) לכאורה צ"ל „אותם".

א) מצות הקהל איז ניט קיין מצוה אויף יעדער אידן אלס יחיד, אז ער דארף קומען זיך משתתף זיין אין מצות הקהל, נאר ס'איז א מצוה צו מקהיל[41] זיין, און דער ציווי איז צום מלך וואס בכחו להקהיל (אדער צו ב"ד[42]).

ב) מצות הקהל — איז מצות המלך: תקרא גו' הקהל גו' מיט דער מטרה (וי"ל יתרה מזה — שג"ז מפרטי הציווי להמלך — שיקהיל ויקרא באופן) אשר ישמעו גו', וואס דערפאר לייענט ער פרשיות[43] „שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהן בדת האמת"[44] (און פון א בימה[45]).

די אנשים נשים וטף איז נאר וואס דורך זייער קומען ווערט נתקיים דער ציווי וואס איז דא אויפן מקהיל, דעם מלך. און דורכדעם וואס בא אידן איז דא דער ישמעו ילמדו ויראו ושמרו לעשות גו' (בעתיד[46]) ווערט אויס־

41) וכ"ה בהמצות שבהכותרת להל' חגיגה „להקהיל העם בחג הסוכות". ובמנין המצות שבראש ספר היד מ"ע טז „להקהל את העם". ועד"ז הוא בסהמ"צ מ"ע טז (ובתרגום קאפח „שנצטוינו שיקהל העם בכללותו"). אבל לדעת הבה"ג סמ"ג ויראים שם הוא מ"ע על היחיד, שיבואו כולם לשמוע. וראה חינוך מצוה תריב. ובהנסמן לעיל הערה 1.

42) ואולי לכן לא כתב הרמב"ם מפורש מ"ע על המלך להקהיל וכיו"ב, כי המצוה היא ע"ז שבכוחו להקהיל, ונפק"מ כשאין מלך אם ישנה מצות הקהל.

43) במנין המצות שבראש ספר היד שם „להקהל את העם לשמוע התורה". אבל יש גורסים להשמיטם (ראה רמב"ם ספר המדע ירושלים תשכ"ד).

44) ובהלכה וא"ו שם: ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת.

45) שלכן העתיקו בפרש"י עה"ת כאן כי זהו פשוטו של מקרא — אף שע"ד הלכה אינו מוכרח (שהרי לא מצינו שתהי' מדאורייתא). וראה לעיל ע' 323.

46) להעיר מסיום הכתוב „ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת", וכן בסוף פסוק הב' „ולמדו ליראה גו' כל הימים אשר אתם חיים על האדמה".

געפירט די מטרת ומכוון מצות המלך.

ז. איז ראב"ע מבאר תוכן מצות הקהל — „אם אנשים באים (איז דאס) ללמוד נשים באות — לשמוע", וואס מיט דעם איז ער מחדש צוויי זאכן:

א) אז עס איז א חיוב גברא (אויך) אויף די אנשים ונשים עצמם צו זיין „באים" — קומען, וואס ווארום כאטש אז דער חיוב ומצוה האט די תורה ארויפ־געלייגט אויפן מקהיל (דער מלך), ווערט מצד דעם א חיוב גברא אויף די אנשים ונשים דורכצופירן די מצוה (פונעם מקהיל)[47].

[ע"ד דברי הר"ן[48] הידועים בנוגע לאשה בפו"ר, אז כאטש אן אשה האט ניט אויף זיך דעם חיוב המצוה פון פו"ר, „מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו",

דער חילוק איז נאר: בנוגע לפו"ר ווערט ניט קיין חיוב אויף דער אשה, ס'איז נאר וואס „יש לה מצוה", ווייל דארטן איז איר סיוע והשתתפות נאר מצד המציאות, דער בעל קען במציאות ניט מקיים זיין מצות פו"ר וואס ליגט אויף אים אן די אשה;

בנדו"ד אבער איז די השתתפות פון די אנשים ונשים (וטף) ניט נאר מצד המציאות, נאר אויך מצד גדר המצוה — זיי זיינען די חפצא פון דער מצוה, דאס אין וואס ס'דארף זיך אויפטאן .ער ישמעו, ילמדו גו', ובמילא ווערט בדרך

47) ויש לומר שכ"ה גם לדעת הרמב"ם, אלא דאינו צריך לפרטו, כי כתב המפורש בקרא, המ"ע להקהיל כל ישראל, ובמילא מובן שיבואו כולם. או י"ל שמובן הוא מלשונו בהלכה ב' שם „כל הפטור מן הראי' פטור ממצות הקהל חוץ מן הנשים והטף כו' שהרי הנשים חייבות". ובהלכה ו' שם „חייבין להכין לבם . . חייבין לשמוע".

48) קידושין רפ"ב.

ממילא אַ חיוב גברא אויף זיי. וע"ד דבר החרדים[49] הידועים אַז ס'איז דאָ אַ מ"ע על ישראל אַז זיי זאָלן געבענטשט ווערן דורך די כהנים][50].

ב) דער „למען ישמעו ולמען ילמדו גו'" איז ניט נאָר די מטרת ותוצאת המצוה, נאָר דאָס איז דער תוכן המצוה: דער חיוב אויף די אנשים ונשים צו קומען צו הקהל, איז ניט נאָר צו זיין דאָרטן כדי עס זאָל זיך דורכפירן די מצוה פון הקהל את העם פון דעם מלך (און דורכדעם וועט דערגרייכט ווערן די מטרת המצוה בכלל ובעתיד, כנ"ל) נאָר דער „ללמוד ולשמוע" איז (אויך) דער תוכן פון דער מצוה פון ביאת האנשים ונשים.

ח. בהמשך לזה פרעגט ראב"ע („ללמוד ולשמוע" איז די תועלת ומצוה פון די אנשים ונשים, אָבער) „וטף למה באין": וואָס פאַר אַ חיוב וענין איז דאָ אין דעם קומען פון דעם „טף" בדוגמא צו דעם קומען פון די אנשים ונשים — נוסף אויף דעם צד השווה פון אנשים ונשים וטף, וואָס דורך זייער אַלעמענס קומען ווערט מקוים די מצוה פון דעם מקהיל און אויסגעפירט די מטרה פון הקהל?

אויף דעם ענטפערט ראב"ע, אַז די מעשה פון הטף באים איז — „ליתן שכר למביאיהן": — וויבאָלד אַז אויף די טף איז ניט שייך קיין חיוב, איז דער ענין בזה ותועלת (נוספת) נאָר „ליתן שכר למביאיהן".

ט. עפ"ז איז פאַרשטאַנדיק וואָס די גמרא זאָגט טפלים חייבים, און ס'איז דאָ אַ קס"ד אַפצולערנען נשים פון טף מיט אַ ק"ו, כנ"ל:

אין דעם עצם מצוה פון הקהל זיינען גלייך סיי אנשים סיי נשים סיי טף, ווי־באָלד אַז דורך זייער קומען ווערט נתקיים די מצוה פון דעם מקהיל. מצד דער מצוה אויפן מקהיל להקהיל אנשים נשים וטף, ווערן זיי אָלע גלייך אַ חפצא של מצוה.

[און אין דעם איז קיין נפק"מ ניט וועגן וועלכע קטנים עס רעדט זיך. אפילו קטני קטנים, זיינען אין כלל פון „טפלים חייבים", היות אַז דורך זיי פירט זיך דורך די מצות המקהיל „הקהל את העם האנשים והנשים והטף"].

און וויבאָלד אַז „טפלים חייבים", זיי זיינען בכלל דעם עצם המצוה פון הקהל (איז אפילו ווען עס וואָלט ניט גע־שטאַנען נשים ביי מצות הקהל) וואָלט מען אַפגעלערנט אַז אויך נשים זיינען בכלל המצוה: ס'איז נאָר אַז ביי נשים קומט צו אַז ביי זיי ווערט דאָס אויך אַ חיוב גברא (וויבאָלד זיי זיינען בני דיעה) אויף די נשים גופא[51] (וואָס בא קטנים איז דאָס ניט שייך).

---

49) מ"ע כו' התלויות בפה כו' לקיימם בכל יום פ"ד אות יח. וראה הפלאה כתובות (כד, ב) ברש"י ד"ה דאיסור עשה (הובא בשע"ת או"ח סקכ"ח סק"ב).

50) וראה בארוכה בכהנ"ל לקו"ש חי"ז ע' 235 ואילך.

51) וזה דבמצות שמחה קאמר הש"ס (קידושין שם): נילף משמחה לחיובא אמר אביי אשה בעלה משמחה, ולפי' התוס' שם (ד"ה אשה, ובתוד"ה אשה ר"ה ו, סע"ב) בעלה משמחה בשלמי שמחה שלו שהחובה מוטלת על בעלה, ומצד זה נק' (חגיגה ו, ר"א) דמיחייבא בשמחה (וראה רמב"ם הל' חגיגה פ"א סה"א ובלח"מ שם), ואעפ"כ לא נחשבת מפני זה מחוייבת במ"ע שהזמן גרמא דשמחה (כבגמ' שם),

י"ל, כי החיוב ומצות שמחה יש על האיש — בעלה בפ"ע, מלבד החובה המוטלת עליו לשמח את אשתו, משא"כ בהקהל שגדר וחיוב המצוה הוא „הקהל את העם האנשים ונשים וטף", ובלי נשים חסר בעצם המצוה. וק"ל.

יו"ד. דער ביאור בזה בפנימיות הענינים:

— וואס דוקא ביי מצות הקהל גע־פינט מען אז אלע זיינען געווען אין דעם מחוייב — אנשים נשים וטף — ולאידך איז דער חיוב המצוה אויפן מקהיל, אויף דעם מלך (או ב"ד) —

וועט זיין מובן ע"פ לשון הרמב"ם[52], אז די מצוה פון הקהל איז „לחזק דת האמת", אדער בלשון החינוך[53] „זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת". ויש לומר הפירוש בזה, אז ענינו פון הקהל איז צו מגלה זיין די נקודת האמונה בא יעדער אידן, וואס דאס איז דער יסוד ועמוד וואס שטארקט דעם דת האמת — „ומחזיקות ידיהם בדת האמת". די נקודת האמונה ווערט נתחזק און נתגלה דורך דעם וואס דער מלך קלייבט צונויף אלע אידן אין בית המקדש און ער איז „קורא לפניהם". היות אז דער מלך איז דער לב כל קהל ישראל[54] און ער בריינגט אריין דעם ביטול וקבלת עול מלכות שמים ויראת ה' אין אלע אידן[55], איז ער פועל דורך זיין מקהיל זיין די אידן אז ביי זיי זאל נתגלה ווערן די נקודת היהדות וואס דריקט זיך אויס אין אמונה ויראת ה'.

[און דעריבער לייענט מען אויך די פרשיות שמע והי' אם שמוע[56] — קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצות, און די פ' אשימה עלי מלך[57], וואס דאס אלץ איז מעורר און קארבט איין בא זיי די אמונה און יראת ה' אויפן משך פון די אלע יארן — „כל הימים אשר אתם חיים על האדמה"].

ומהאי טעמא איז די מצוה, ווי עס שטייט אין פסוק, בתושב"כ: א) בא אלע אידן בשווה, ווייל די נקודת היהדות וואס דריקט זיך אויס אין התעוררות האמונה בה' כו', איז פאראן בשוה ביי יעדן אידן, פון דעם גדול שבגדולים ביז דעם קטן שבקטנים, אויך בא טף, מאמי־נים בני מאמינים[58], ווייל דאס איז ניט פארבונדן מיט הבנה והשגה כו', נאר מיטן עצם הנפש וואס איז דא בא יעדן אידן.

ב) ס'איז ניט אנגעזאגט געווארן צו יעדן יחיד נאר צום מקהיל — צום מלך, ווייל דער ריכטיקער חיזוק (מחזיקות) והתעוררות פון דער נקודת היהדות, נקודת האמונה, ביז אז עס זאל פועל'ן אויף „כל הימים" — איז ניט בכח עצמו, נאר מצד וע"י[59] דעם מלך, וואס ער איז די נשמה כללית פון כללות העם[60].

און עפ"ז איז מובן אן ענין נפלא וואס מ'געפינט בא דער מצוה פון הקהל: דאס פועל'ט ניט נאר אויף א משך זמן ווי מען געפינט בא עלי' לרגל[61], נאר אויף „כל הימים אשר אתם חיים על האדמה", וואס ארום די בחי' איז פארבונדן מיט יחידה שבנפש, וואס אין דעם איז ניטא קיינע שינויים.

יא. ובנוסף — איז מבאר תורה שבע"פ (גמרא און רש"י) — וואס אין איר ווערט נתגלה דאס וואס איז „מופלא ומכוסה טמיר ונעלם" אין תורה

52) שם ה"ו. ועד"ז בתחלת הפרק כנ"ל.
53) מצוה תריב.
54) רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו. וראה בארוכה לעיל ע' 165 ואילך (והערה 6 שם).
55) סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך בארוכה.
56) משנה סוטה מא, א. רמב"ם שם ה"ג.
57) פרש"י במשנה שם.
58) שבת צז, א.
59) ראה לקו"ש ח"ו ע' 219.
60) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1050 ואילך.
61) ראה לקו"ת ברכה צח, ב „עד הרגל הבא אחריו".

שבכתב[62] — אז צו דעם גילוי ובהת־חזקות פון דער אמונה דורך דעם מלך דאַרף אויך צוקומען דער גילוי פון דער נקודה, זי דאַרף ווירקן און מעורר זיין די כחות פנימיים, וואָס דאָס וועלט אויפגעטאָן דורך (דער עבודה פון) דעם יחיד. און אין דעם זיינען שוין ניט אַלע גלייך, עס דאַרף זיין ביי יעדן איינעם לפי אופנו — „אנשים ללמוד כו״

און נאָך דעם איז די גמרא ממשיך, אז דורך ברענגען די קטנים און אריינ־נעמען אויך זיי אין דער מצוה פון הקהל צוזאַמען מיטן מלך, וועלט אויפגעטאָן אַ שכר (תוספות עילוי) אין די כחות פנימיים פון „מביאיהן״. ואולי י״ל שזהו נאַכמער ווי דאָס וועלט אויפגעטאָן דורך זייער עבודה מיט זיך.

יב. פון דעם האָט מען אַרויס די הוראה בפועל: אע״פ אז די מצוה פון הקהל איז איצט ניט שייך בפועל, כל זמן דער בית המקדש איז נאָך ניט אויפ־געבויט געווארן, איז דאָך אַבער „התורה היא נצחית״ און אין עבודה רוחנית איז די מצוה דא גם בזמן הזה ובכל מקום.

מען דאַרף זען אז במשך די ימי חג הסוכות במיוחד זאָל מען צונויפקלייבן וואָס מער אידן צוזאַמען, ניט קוקנדיק אין וועלכן מצב דער אַדער יענער איד געפינט זיך, כולל אויך דעם „טף״, ועאכו״כ די אידן וואָס זיינען מחוייבים בכל המצות אַבער — אין סוג פון „טף״ בנוגע זייערע ידיעות התורה ושמירת המצות — אויך זיי דאַרף מען אריינ־ברענגען אין אַ מסיבה צווישן אידן.

און כאַטש אַז עס קען זיין אַז אין ידיעה איז נאָך דער „טף״ הנ״ל לא הגיע לחינוך — ער איז נאָך אפילו ניט מסוגל צו פארשטיין דעם באַדייט פון תורה ומצות ויהדות — איז אַבער דורכדעם וואָס מ׳ברענגט אים אַריין אין אַ מסיבה פון אידן, וואָס „אכל בי׳ עשרה שכינתא שריא״[63], און בפרט אין אַ מסיבה וואָס ענינה איז צו מעורר זיין יר״ש, העלפט דאָס צו, אַז ס׳זאָל בא אים נתגלה ווערן די נקודת היהדות והאמונה וואָס איז שטענדיק באמנה אתו[64]. און דאָס וועט אויך פועל זיין אַז דער מביא זאָל באַקומען אַ תוספת שכר ועלי׳ אין זיין עבודה —

און אויך בנוגע דעם טף וועט די נקודת האמונה אים דורכנעמען אינ־גאַנצן אַז עס ווערן בא אים נשתנה אויך כחותיו הפנימיים, עס ווערט בא אים דער שמיעה ולימוד, ביז צו „ויראו את ה״א ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת״.

און מ׳איז זוכה צו דעם „קהל גדול ישובו הנה״[65], בגאולה האמיתית והשלימה דורך משיח צדקנו, און פראַווען הקהל מיט מלך המשיח צוזאַמען בבית המקדש השלישי.

(משיחות שבת בראשית (התוועדות ב׳) תשל״ד, פורים תשכ״ז, שמחת בית השואבה תשי״ג)

62) אגה״ק סכ״ט (קנ, ב ואילך).

63) סנהדרין לט, א. וראה אגה״ק סי׳ כג.

64) תניא ספכ״ד.

65) ירמי׳ לא, ז.